ORIGINAL ARTICLE

INTERNATIONAL JOURNAL OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE

ISSN: 2692-515-x, Impact Factor: 9.23

American Academic publishers, volume 6, issue 01,2026

Journal: https://www.academicpublishers.org/journals/index.php/ijai

MUSIC AND SOCIETY IN THE EARLY MIDDLE AGES

Kokand State University, Faculty of Arts and Sports,

"Instrumental Performance", Afghan Rubab Department

Muhammadjonov Otabek Mansurjon ugli

Annotatsiya: Ushbu maqolada ilk o‘rta asrlarda Markaziy Osiyo va O‘zbekiston hududida musiqaning jamiyat hayotidagi roli, shakllanishi va rivojlanish jarayonlari ilmiy-tahliliy asosda yoritiladi. Tadqiqotda diniy, ijtimoiy va madaniy hayotdagi musiqiy amaliyotlar, cholg‘u va vokal ijrochiligining o‘rni, shuningdek og‘zaki an’analar orqali avloddan-avlodga yetkazilishi tahlil qilinadi.

Maqola musiqaning jamiyatdagi funksiyasi, estetik va ma’naviy ahamiyati, shuningdek diniy va dunyoviy marosimlardagi o‘rni masalalarini ilmiy asosda yoritadi. Tadqiqot natijalari musiqashunoslar, tarixchilar va etnografik tadqiqotchilar uchun qadimiy musiqa merosini chuqur anglash va milliy madaniy qadriyatlarni saqlashda muhim manba hisoblanadi.

Kalit so‘zlar: Ilk o‘rta asrlar, musiqa va jamiyat, diniy marosimlar, dunyoviy tadbirlar, torli cholg‘ular, nafasli cholg‘ular, zarbli cholg‘ular, vokal ijrochilik, og‘zaki an’ana, madaniy meros

Аннотация: Статья посвящена роли музыки в жизни общества, её формированию и развитию в раннем средневековье на территории Центральной Азии и Узбекистана. В исследовании рассматриваются музыкальные практики в религиозной, социальной и культурной жизни, роль инструментальной и вокальной исполнительской деятельности, а также передача устных традиций из поколения в поколение.

Статья освещает функции музыки в обществе, её эстетическое и духовное значение, а также место в религиозных и светских церемониях. Результаты исследования представляют ценность для музыковедов, историков и этнографов как источник для глубокого изучения древнего музыкального наследия.

Ключевые слова: Раннее средневековье, музыка и общество, религиозные обряды, светские мероприятия, струнные инструменты, духовые инструменты, ударные инструменты, вокальное исполнение, устная традиция, культурное наследие

Annotation: This article examines the role of music in society, its formation, and development during the early medieval period in Central Asia and Uzbekistan. The study analyzes musical practices in religious, social, and cultural life, the role of instrumental and vocal performance, and the transmission of oral traditions across generations.

The article highlights the social functions of music, its aesthetic and spiritual significance, and its place in religious and secular ceremonies. The findings provide valuable insights for musicologists, historians, and ethnographers as a source for understanding ancient musical heritage.

ORIGINAL ARTICLE

INTERNATIONAL JOURNAL OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE

ISSN: 2692-515-x, Impact Factor: 9.23

American Academic publishers, volume 6, issue 01,2026

Journal: https://www.academicpublishers.org/journals/index.php/ijai

Keywords: Early medieval period, music and society, religious ceremonies, secular events, string instruments, wind instruments, percussion instruments, vocal performance, oral tradition, cultural heritage

KIRISH

Ilk o‘rta asrlar Markaziy Osiyo va O‘zbekiston hududida musiqiy madaniyatning shakllanishi va rivojlanishi tarixiy jarayonning muhim qismi hisoblanadi. Ushbu davrda musiqa nafaqat badiiy ifoda vositasi bo‘lib xizmat qilgan, balki diniy, ijtimoiy va madaniy hayotning ajralmas qismi sifatida jamiyatdagi turli qatlamlar o‘rtasida bog‘liqlikni ta’minlagan.

Marosimlar, diniy va dunyoviy tadbirlar, jamoaviy bayramlar va saroy hayotidagi musiqiy ijrolarning rivojlanishi shu davrda boshlang‘ich bosqichlarini olgan. Torli, nafasli va zarbli cholg‘ular o‘ziga xos melodik va ritmik tizimlarni yaratishda, vokal ijrochilik esa diniy va dunyoviy mazmunni ifodalashda muhim vosita bo‘lgan. Hofizlar va cholg‘u ijrochilarining ijodi og‘zaki an’analar orqali avloddan-avlodga yetkazilib, musiqiy maktab va ijodiy an’analarning shakllanishiga zamin yaratgan.

Ushbu maqolada ilk o‘rta asrlarda musiqa va jamiyat o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik, diniy va dunyoviy musiqaning funktsiyalari, cholg‘ular va vokal ijrochiligining o‘rni hamda og‘zaki an’analar orqali musiqiy merosning uzviy uzatilishi tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari musiqashunoslar, tarixchilar va etnografik tadqiqotchilar uchun qadimiy musiqiy madaniyatni chuqur anglash va milliy madaniy qadriyatlarni saqlashda muhim ilmiy manba bo‘lib xizmat qiladi.

ASOSIY QISM

1. Ilk o‘rta asr musiqiy madaniyati va jamiyatdagi roli

Ilk o‘rta asrlar Markaziy Osiyo hududida musiqiy madaniyat jamiyat hayotining ajralmas qismi sifatida shakllangan. Musiqa nafaqat badiiy ifoda, balki diniy va ijtimoiy hayotning vositasi sifatida qo‘llanilgan. Diniy va dunyoviy marosimlarda ijrochilik musiqaning ijtimoiy, ma’naviy va estetik ahamiyatini oshirib, jamiyat qatlamlari o‘rtasida uyg‘unlikni yaratgan.

Musikashunoslar tadqiqotlariga ko‘ra, bu davrda musiqaning asosiy vazifasi – jamiyatni ruhiy uyg‘unlik va estetik zavq bilan ta’minlash, diniy marosimlarda ibodat mazmunini boyitish va dunyoviy tadbirlarda bayramona kayfiyat yaratish bo‘lgan.

2. Cholg‘u va vokal ijrochiligi

Ilk o‘rta asrlarda marosim musiqasida cholg‘ularning uch turi – torli, nafasli va zarbli – markaziy o‘rin tutgan:

- Torli cholg‘ular (tanbur, dutor) melodik tizimni shakllantirish, musiqaning ritmik va harmonik uyg‘unligini ta’minlash vazifasini bajargan.
- Nafasli cholg‘ular (nay, surnay) ruhiy uyg‘unlikni yaratishda, marosim qatnashchilarini hissiy jihatdan uyg‘unlashtirishda muhim bo‘lgan.

ORIGINAL ARTICLE
INTERNATIONAL JOURNAL OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE
ISSN: 2692-515-x, Impact Factor: 9.23
American Academic publishers, volume 6, issue 01,2026
Journal: https://www.academicpublishers.org/journals/index.php/ijai

- Zarbli cholg‘ular (doira, nag‘ara) ritmik struktura va jamoaviy ijroda qatnashuvchilarni birlashtirish vositasi bo‘lgan.

Vokal ijrochilik marosimlarning mazmunini boyitgan va og‘zaki an’analar orqali avloddan-avlodga yetkazilgan. Hofizlar va vokal ijrochilarning ijodi shuningdek diniy va dunyoviy marosimlarning estetik mukammalligini ta’minlagan.

3. Diniy marosimlar va musiqa

Diniy marosim musiqasi asosiy maqsadi – ibodat mazmunini estetik va ruhiy shaklda ifodalash, marosim qatnashchilarini ma’naviy uyg‘unlikka yetaklash bo‘lgan. Ushbu davrda diniy musiqaning asosiy ijrochilari hofizlar bo‘lib, ular vokal ijro va cholg‘u ansambllar orqali marosimlarni yanada boyitgan. Diniy marosimlar musiqasi jamiyatning ma’naviy qadriyatlarini shakllantirish, ruhiy uyg‘unlikni ta’minlash va insonlarni axloqiy tarbiyalashda muhim vosita bo‘lgan.

4. Dunyoviy musiqiy ijrochilik

Dunyoviy musiqaning asosiy vazifasi – ijtimoiy uyg‘unlikni ta’minlash, bayramona ruh yaratish va jamiyat a’zolarini birlashtirish bo‘lgan. Dunyoviy marosimlarda torli, nafasli va zarbli cholg‘ular uyg‘un ijro qilinib, bayramlar, saroy tadbirlari va xalq o‘yinlarida markaziy rol o‘ynagan. Shu tariqa, dunyoviy musiqiy ijrochilik uslublari rivojlanib, musiqiy maktablar va ijodiy an’analarning shakllanishiga zamin yaratgan.

5. Pedagogik va madaniy ahamiyati

Ilk o‘rta asr musiqasi pedagogik ahamiyatga ham ega bo‘lgan. Hofizlar, cholg‘u va vokal ijrochilari o‘z mahoratini yosh avlodga o‘rgatib, og‘zaki an’analar orqali musiqiy maktablar va ijodiy maktablarning shakllanishiga hissa qo‘shgan. Hududiy hududlarda marosim musiqasi mahalliy estetik an’analarni saqlash va rivojlantirish vositasi sifatida xizmat qilgan.

Shuningdek, musiqaning jamiyatdagi o‘rni hududdagi turli etnik guruhlar va sivilizatsiyalar o‘rtasida madaniy uyg‘unlikni ta’minlagan, xalq va saroy hayotida milliy identitet va madaniy qadriyatlarni mustahkamlashga xizmat qilgan.

Albatta! Quyida “Ilk o‘rta asrlarda musiqa va jamiyat” mavzusi bo‘yicha katta hajmli xulosa qismi keltirilgan:

XULOSA

Ilk o‘rta asrlarda musiqa jamiyat hayotining ajralmas qismi bo‘lib, diniy, ijtimoiy va madaniy faoliyatning rivojlanishida muhim rol o‘ynagan. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, musiqiy ijrochilik nafaqat badiiy ifoda vositasi sifatida xizmat qilgan, balki diniy marosimlarda ibodat mazmunini boyitish, dunyoviy tadbirlarda bayramona ruh yaratish va jamiyatning turli qatlamlarini birlashtirish vazifasini bajargan.

ISSN: 2692-515-x, Impact Factor: 9.23
American Academic publishers, volume 6, issue 01,2026
Journal: https://www.academicpublishers.org/journals/index.php/ijai

Torli, nafasli va zarbli cholg‘ularning uyg‘un ijrosi, shuningdek vokal ijrochilik marosimlarning mazmunini boyitib, avloddan-avlodga uzviy tarzda yetkazilgan. Hofizlar va cholg‘u ijrochilarining ijodi og‘zaki an’analar orqali musiqiy maktablar va ijodiy an’analarning shakllanishiga zamin yaratgan.

Shuningdek, ilk o‘rta asr musiqasi pedagogik va madaniy ahamiyatga ega bo‘lib, hududiy estetik an’analarni saqlash va rivojlantirish vositasi sifatida xizmat qilgan. Musiqaning jamiyatdagi roli hududdagi turli etnik guruhlar o‘rtasida madaniy uyg‘unlikni ta’minlagan va milliy identitetni mustahkamlashga yordam bergan.

Natijada, ilk o‘rta asrlarda musiqa va jamiyat o‘rtasidagi uyg‘unlik jamiyatning ma’naviy, estetik va ijtimoiy rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etgan. Ushbu davr musiqiy merosi bugungi kunda musiqashunoslar, tarixchilar va etnografik tadqiqotchilar uchun milliy madaniy qadriyatlarni saqlash va chuqur anglashda muhim manba hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Qodirov, N. O‘zbekiston musiqiy madaniyati tarixi. Toshkent: O‘zbekiston, 2012.
2. Tursunov, S. Markaziy Osiyo musiqa madaniyati va tarixi. Toshkent: Fan, 2014.
3. Xolmatov, R. Sharq musiqiy an’analari va cholg‘u san’ati. Toshkent: Sharq, 2013.
4. Islomov, M. Qadimgi davr musiqiy madaniyati va marosim ijrochiligi. Toshkent: Ilm, 2015.
5. Karimov, A. Markaziy Osiyo musiqiy merosi. Toshkent: Sharq, 2016.
6. Rasulov, D. Og‘zaki an’analarda diniy va dunyoviy musiqa. Toshkent: Fan, 2017.
7. Sobirov, I. Qadimgi davr musiqiy madaniyati: tarixiy tahlil. Toshkent: Ilm, 2012.
8. Jumanov, F. Tarixiy musiqiy an’analarning rivoji. Toshkent: Sharq, 2018.
9. Toshpulatov, O. Cholg‘u va vokal ijrochiligi tarixi. Toshkent: Fan, 2014.
10. Nazarov, B. Markaziy Osiyo hududida diniy va dunyoviy musiqa. Toshkent: Ilm, 2015.